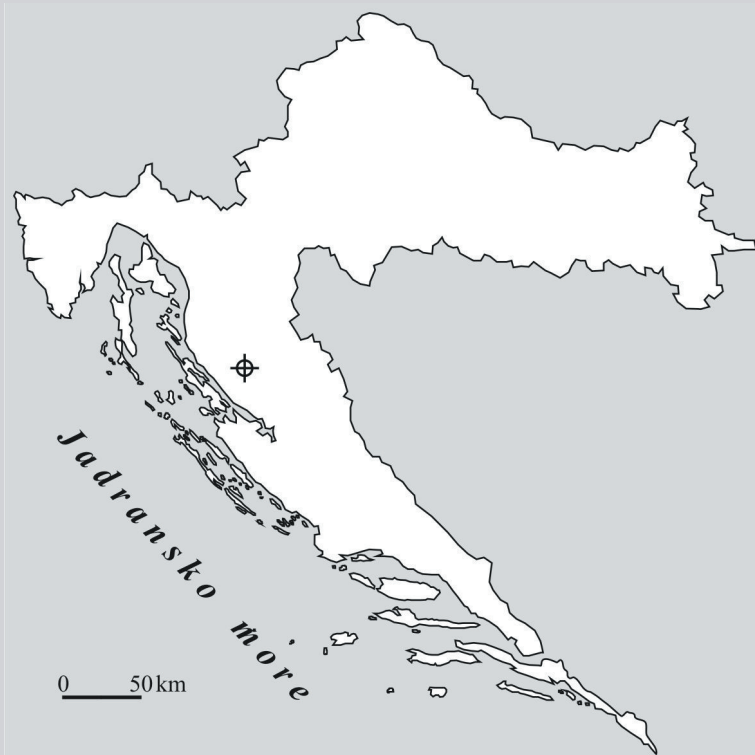

ŠPILJA JANKUŠA: JOŠ JEDAN PRAPOVIJESNI ŠPILJSKI LOKALITET NA PODRUČJU LIKE

PIŠE: mr. sc. Jasmina Osterman
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Špilja Jankuša nalazi se u blizini naselja Lički Novi, na južnoj strani kamenoloma na brdu Velika Jankuša (kota 580 m). U literaturi se već spominjala kao lokalitet srednjega brončanog doba. Sustavno istraživanje špilje proveo je, u studenom i prosincu 1988. godine, Muzej Like u Gospiću pod vodstvom Branke Proroković-Lazarević. Tijekom istraživanja pronađen je velik broj ulomaka keramičkih posuda i životinjskih kostiju, tri brončana konična dugmeta, ostatak jednoga koštanog šila i jedno veće bikonično zrno jantara. Otkriveno je i nekoliko ognjišta i vatrišta. Cjelokupan materijal, zajedno s popratnom dokumentacijom, do današnjih je dana bio pohranjen u Muzeju Like u Gospiću. Raznovrsnost oblika posuda, načina ukrašavanja i tipova držaka omogućuje kvalitetnu tipološku analizu materijala i određivanje kronološkog okvira nalazišta. Špilja Jankuša time je vrijedan prilog boljem poznavanju brončanodobnih špiljskih lokaliteta Like.

Ključne riječi: špilja Jankuša, srednje i kasno brončano doba, starije željezno doba, Lika

Slika 1 – brdo Velika Jankuša

foto: Jasmina Osterman

Slika 2 – smještaj brda Velika Jankuša

UVOD

Špilja Jankuša nalazi se na južnoj strani kamenoloma brda Velika Jankuša (kota 580) po kojem je dobila ime. Brdo (slika 1) je smješteno oko 300 m jugozapadno od sela Lički Novi i oko 300 m južno od sela Oštra (slika 2), nasred plodnog polja i pokraj izvora vode ($x = 49\ 31\ 458$, $y = 55\ 29\ 978$, $z = 570$).

Špilja se do sada nekoliko puta spominjala u arheološkoj literaturi kao lokalitet srednjeg i kasnog brončanog doba (Čečuk, Drechsler-Bižić, 1984, 192; Drechsler-Bižić, 1983, 255; Drechsler-Bižić, 1984, 627; Čović, 1976, 136; Kolak, 2001, 28), ali to se temeljilo samo na površinskim nalazima i sondiranju koje je proveo Arheološki muzej iz Zagreba. Prilikom sondiranja pronađeno je nekoliko ulomaka keramike s plastičnim trakama ukrašenim otiskom prstiju (Drechsler-Bižić, 1983, 255; 1984, 627).

Tijekom studenog i prosinca 1988. godine izvedena su sustavna istraživanja ove špilje koja je organizirao Muzej Like u Gospiću. Ekipu su sačinjavali voditeljica istraživanja Branka Proroković-Lazarević, apsolvant arheologije Željko Lažaja, amater

arheolog-speleolog Krešimir Tomljenović i suradnik Muzeja Like Zlatko Šahbazović. U iskapanjima je povremeno sudjelovala i dipl. arh. Dunja Vujasinović. Radovi su trajali 22 dana.

Ulaz je smješten u samom podnožju brda. Na samom brdu Velika Jankuša za sada nisu pronađeni nikakvi ostaci materijalne kulture. Međutim, konfiguracija tla (naznaka terasa) upućuje na mogućnost postojanja prapovijesnih objekata, pa bi valjalo provesti arheološka istraživanja i na samoj Velikoj Jankuši. Prvobitni je ulaz u špilju, niski nadsvođeni kanal, 50-ih godina prošlog stoljeća uništen miniranjem kamena te je zatrpan kamenjem i zemljom. Danas je taj ulaz teško pristupačan jer je obrastao trnjem i lijeskom, ali prilikom nedavnog istraživanja u svrhu crtanja špilje njime se moglo uz malo puzanja, sasvim normalno ući u špilju.

Sekundarni, također vrlo mali ulaz u obliku procjepa, nastao je miniranjem kamena i teško je prohodan (slika 3). Leži nešto južnije od prvobitnog ulaza. Pregledom lokaliteta početkom listopada 2007. godine¹ pronađen je još jedan mogući ulaz, koji se do sada još nije istražio.

Od ulaza prema unutrašnjosti nalazi se

ovalna prostorija koja je u središnjem dijelu malo uleknuta i u koju prodire malo danje svjetlosti (slika 4). Dužina joj je 11, širina 6, a visina 1,5 metara i pruža se u smjeru sjeveroistok-jugozapad. Na sjevernoj strani nalaze se tri uska, jedva prohodna kanala. Tlo dvorane prekriveno je zemljom, sitnim i krupnim kamenjem. Istraživanjima je ustanovljeno da u njoj nema nikakvih arheoloških nalaza.

Od ove prostorije, preko kamene, sigom prekrivene stube visine 0,6 metara, prema sjeverozapadu vodi kanal dužine 8 metara koji se proširuje prema sjeveroistoku. Nasuprot njemu, nalazi se drugi kanal dužine 2,5, a širine od 1,3 do 2,8 metara. Na početku kanala visina iznosi 0,7, a nakon 5 metara pa sve do kraja kanala visina je prosječno oko 1,3 metra (slika 5). Tlo kanala cijelom je dužinom prekriveno

zemljom, djelomično sigastom korom, kamenjem i brojnim ulomcima keramičkih posuda. U njemu je pronađena glavina arheoloških nalaza. U jugozapadnom zidu postoji još jedan uski kanal dužine 10 metara, arheološki nezanimljiv. Kanal se nastavlja u obliku uskog i kosog hodnika dugog 5,5 metara, koji je zatrpan zemljom i velikim kamenjem. Nakon čišćenja hodnik je proširen i širina mu iznosi 0,7, a visina 1 metar. Hodnik se vrlo strmo ruši u koso nagnutu nepravilnu dvoranu dugačku 7, široku 4 metra s najvećom visinom od 2 metra. Većina ove dvorane prekrivena je kamenim blokovima, koji su mjestimično povezani sigastom korom. Središnji, zaravnjeni dio ove dvorane prekriven je zemljom, a u procijepima stijena zemljom i sigastom prevlakom. U hodniku i ovoj dvorani pronađeno je više ulomaka keramike koje je ovdje najvjerojatnije nanijela voda iz glavnog špiljskog kanala. Međutim, arheološka istraživanja na su ovom dijelu bila onemogućena zbog velikih kamenih blokova prekrivenih sigom.

Iza dvorane špilja se nastavlja prema istoku u obliku nagnutog i kosog kanala. Dužina mu je 6, širina 4, a visina oko 0,4 metra. Njime se silazi u jednu veću dvoranu nepravilnog oblika čije je tlo prekriveno sigastom

Slika 3 – današnji ulaz u Jankušu

foto: Tanja Kolak

korom. U sjeveroistočnom dijelu dvorane nalaze se dva mala kanala. Prema istoku špilja se od dvorane nastavlja kanalom u čijem su sigastom tlu oblikovani bazeni u kojima ima vode. Na njegovu kraju, s jugoistočne strane, nalazi se jedna manja dvorana koja se postupno spušta. Dužina joj je 3, širina 2, a visina 2,5 metara. Tlo joj je prekriveno zemljom. Kanal se dalje suzuje, postupno uzdiže i skreće prema jugu. U tom završnom dijelu špilje nisu pronađeni nikakvi arheološki nalazi.

Sveukupno špilja ima oko 250 m kanala od kojih 150 m otpada na glavni kanal.

Arheološki nalazi uglavnom su ograničeni na glavni kanal, u kojem je istražena površina od 75 m². Otvoreno je 7 sondi koje su pokrivala čitavu širinu špiljskog kanala (slika 6).

Kulturni sloj počinje od današnje površine. Debljina mu varira i povećava se od središta kanala prema krajevima, što je posljedica djelovanja vode. U sredini kanala kulturni sloj ima najveću debljinu 0,3 – 0,4 metara. Prema sjeverozapadu i istoku sloj je deblji i dostiže na istoku 0,8, a na sjeverozapadu 0,7 metara. Kulturni je sloj ispremiještan zbog djelovanja vode pa nije zamijećena nikakva posebna stratigrafija.

Unutar svih 7 sondi pronađeno je mnoštvo arheoloških nalaza. Otkriveno je 1 vatrište i 4 ognjišta. Među pokretnim ostacima materijalne kulture prevladavaju keramičke posude. Pronađeno je i mnoštvo životinjskih kostiju koje su vjerojatno bile hrana tamošnjim ljudima, ali nažalost nisu prikupljene pa nije moguće provesti potrebne analize. Tako da o gospodarstvu ljudi koji su boravili u špilji

možemo nešto reći samo preko posrednih podataka (usporedba s okolnim istovrsnim i istodobnim nalazištima, analiza keramike i namjena pojedinih keramičkih posuda). Metalnih predmeta i izrađevina od drugih materijala nađeno je vrlo malo.

Glavninu nalaza čini gruba keramika crvene, smeđe i tamno- i svijetlosive boje. Pronađena je i manja količina fine crne keramike. Po fakturi razlikuje se keramika s primjesom sitnijih i krupnijih zrnaca pijeska te ona s primjesom usitnjenoga krečnjaka i usitnjenim kalcitom. Pojedine su posude prije pečenja premazane tankim slojem razmućene gline i ta je prevlaka naknadno glačana. Oblici posuda raznovrsni su. Zastupljene su šalice, zdjele, tanjuri, veliki lonci, bikonične, konične i loptaste posude, posude s naglašenim vratom ili bez naglašenog vrata, posude s visokim cilindričnim vratom i, vrlo česte, posude sa široko razvraćenim obodom (slika 6, 7). Posude imaju ravno ili izrazito prstenasto dno. Od ručki su prisutne horizontalne i vertikalne prstenaste, sedlaste i vrpčaste, jezičaste, potkovičaste, vertikalne tunelaste, pa horizontalne dvostruke kvadratne. Ukrašene posude čine mali dio ukupne keramike. Najzastupljeniji ukrasi plastične su trake s otiscima prstiju ili bez njih, otisci prstiju ili nokta na rubu posude, polumjesečasti plastični naljepci, plastična rebra, bradavičasti ukrasi, plitke kanelure na truhu najčešće šalice, fasetirani obodi najčešće tanjura. Posude vrlo često imaju horizontalnu traku koja naglašava prijelaz vrata na truh. Javljuju se još i dugmetasti ukrasi na truhu posuda, urezani snopovi linija i to horizontalni, geometrijski ili u obliku girlandi, brazdanje (vertikalne linije na truhu

posuda) i plastične trake u obliku osmice. Na malobrojnim primjercima većih, grubljih posuda javlja se i vrlo nemarno izveden grubi mrežasti ornament.

Posude ponekad imaju s unutrašnje strane, ispod oboda veća šiljata izbočenja (slika 8).

Dosta brojni su i ulomci posuda debelih stijenki, s dosta primjesa kalcita, na čijim je unutrašnjim površinama prije pečenja urezana nepravilna mreža linija (slika 9). One pri samom dnu posude, također s unutrašnje strane, imaju po dva ili četiri šiljata bradavičasta izbočenja. Većini tih posuda ta unutrašnja strana je dosta oštećena od upotrebe.

Pronađena je i posuda s rupom na sredini trbuha.

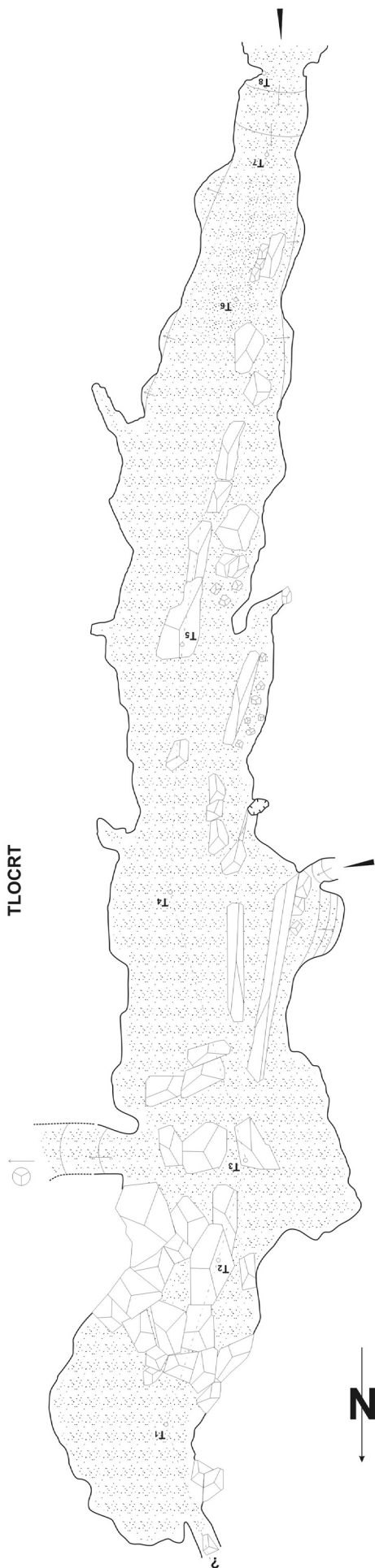
Fragmenti grube i debele keramike s masivnom, koncentričnom plastičnom trakom vjerojatno pripadaju „peki“, to jest to su poklopci korišteni prilikom pečenja na otvorenom ognjištu. Na vrhu je obično stajala i masivna ručka, ali ona u ovom slučaju nije sačuvana. Možda neki od pojedinačnih fragmenata masivnih ručki pripada jednom ovakvom poklopcu. Masivne plastične trake imale su ne toliko dekorativnu koliko praktičnu namjenu: da zadržavaju gar koji se nasipavao na peku prilikom pečenja² (Čović, 1962, 51, 52; 1972, 143, 144).

Od ostalih keramičkih predmeta pronađen je jedan bikonični pršljen.

Od metalnih nalaza nađena su tri brončana kalotasta dugmeta s ušicom na poledini. Pronađeno je i jedno veće bikonično zrno jantara s četvrtastom rupom. Od koštanih predmeta nađeno je jedno prelomljeno šilo.

Datacija nalazišta predstavlja svojevrsan problem. Budući da nije sačuvana stratigrafija i da nisu provedene nikakve analize, kronološku pripadnost lokaliteta moguće je odrediti samo usporedbom nalaza s drugim, obližnjim lokalitetima. Keramički materijal Jankuše pokazuje najizrazitije sličnosti s onim iz Bezdanjače, Jozgine špilje i Cerovačke donje špilje³. Neke sličnosti u oblicima⁴ i ukrašavanju⁵ posuda postoje i s materijalom 8. faze Vaganačke pećine smještene na primorskoj padini Velebita iznad Starigrada-Paklenice, koja se datira u kraj kasnog brončanog i početak starijeg željeznog doba (Forenbahe, Vranjican, 1985, 13, 14, T 10). Određene sličnosti postoje i s materijalom obližnjih bosanskih (Varvara-B, Vis-C, Alihođe-C, Zecovi-III, II, Pod-B, Debelo brdo-C, Kusače-C, Kekića glavica,

TLOCRT

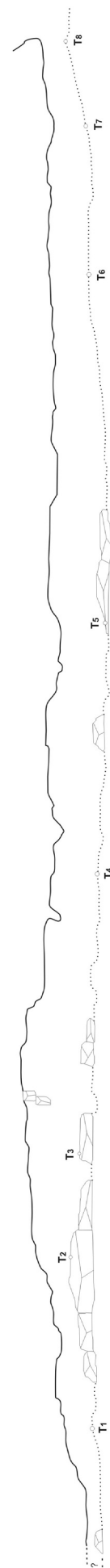

Špilja JANKUŠA (LIČKI NOVI)

TOPOGRAFSKI SNIMILI:
Marina Trpčić i Neven Šuica,
SPELEOLOŠKI KLUB "OZREN LUKIĆ"

PROFIL

Slika 4 – tlocrt i profil špilje Jankuše napravljen za vrijeme arheoloških istraživanja

Slika 5 – glavni kanal

foto: Jasmina Osterman

Čungar, Veliki Gradac u Privali-faza B i C, gradina Korita, gradine Letke, Cazin i hercegovačkih lokaliteta (Ravlića pećina)⁶.

Fasetirani razgrnuti obodi upućuju na utjecaj kulture Velatice-Baiersdorf-Val (Ha A) s područja Austrije, Češke i Mađarske (Pittioni, 1954, 421, 425, 426; Rihovský, 1958, 67-117; Koszegi, 1959, 289, 295; Petres, 1960, 17-42). Ovaj se ukras na našem području zadržava i u Ha B stupnju (Drechsler-Bižić, 1970, 103; Marić, 1960-1961, 165).

Keramika ukrašena nizovima udubljenja javlja se još u neolitik i eneolitik jugozapadnog Balkana, ali je u tim razdobljima sporadična pojava. Masovnija upotreba ovog ukrasa počinje u ranom brončanom dobu⁷ i od tada pa sve do kraja prapovijesnog razdoblja nizovi utisnuća bit će vodeći ukrasni motiv na gruboj keramici⁸ (Govedarica, 1982, 166, 167).

Okomita plastična rebra na truhu posude javljaju se na lokalitetima japodskog prostora i na onima susjednih kultura od srednjeg brončanog doba⁹, a traju i u starijem željeznom dobu¹⁰.

Polumjesečaste ili potkovičaste ručke na ovom se području u većem broju javljaju od kasnog brončanog doba, ali prisutne su već i u srednjem brončanom dobu (Bezdanjača, Cerovačka donja špilja; Drechsler-Bižić, 1984, 626, T I/4, 5, II/5, 7). Te se ručke javljaju još i na keramici starijeg željeznog doba (Batović, 1987, sl. 19/10, T XXXV/3; Drechsler-Bižić, 1972-1973, 17; Vinski-Gasparini, 1987, T XXIII/5). Tanjuri s različito oblikovanim ručkama ili bez njih također su uobičajeni dio inventara japodskih kasnih brončanodobnih

i starijih željeznodobnih lokaliteta kao i onih susjednih područja¹¹.

Jantarna zrna nalaze se već u starijim slojevima japodske kulture (u kasnom brončanom dobu) i to isključivo okruglog i ovalnog oblika. Okrugla, plosnata nižu se u ogrlice, a ovalna se stavljaju na luk fibula. U kasnijim fazama razvijenog željeznog doba ove oblike zamjenjuju zrna u obliku kuglice i tzv. kesičasta zrna (Drechsler-Bižić, 1972-1973, 17).

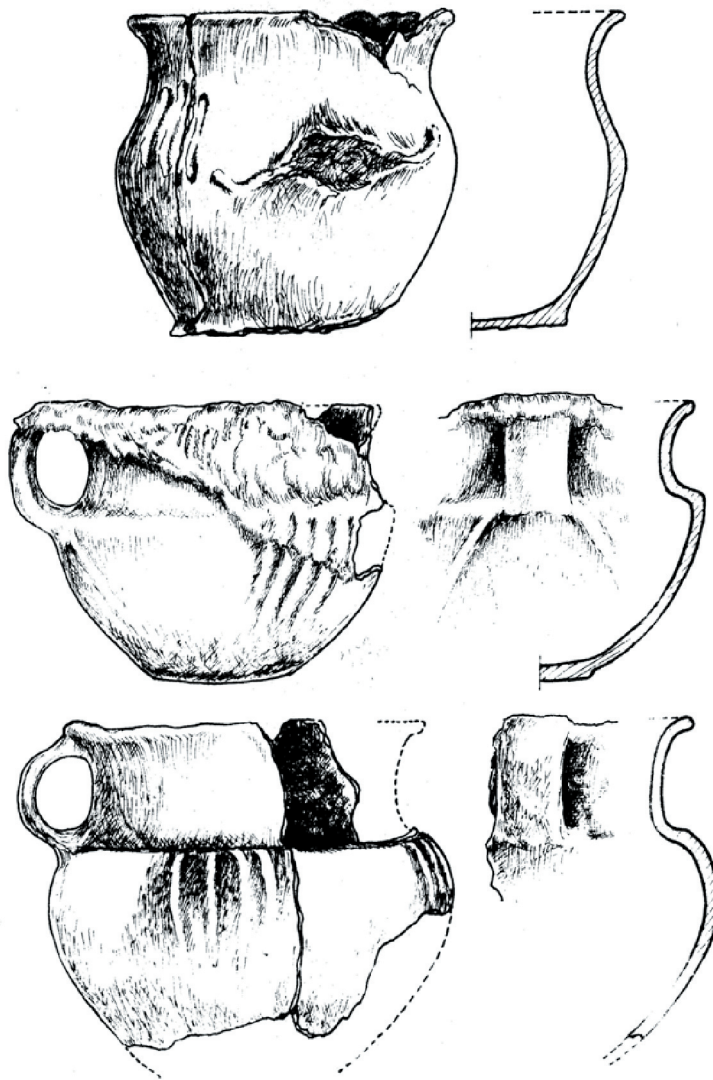
Brončana kalotasta dugmad s ušicom na poleđini ne mogu se preciznije datirati jer su se nosila tijekom dužeg vremenskog razdoblja. Ona su imala praktičnu funkciju, a služila su i kao ukras našiven na dijelove odjeće (Balen-Letunić, 1987, 10).

Po spomenutim analogijama materijal špilje Jankuše mogao bi se kronološki smjestiti u srednje (Br B₂, C) i kasno (Br D-Ha B) brončano doba. U obzir valja uzeti i mogućnost trajanja lokaliteta i u starijem željeznom dobu budući da se neki oblici keramike i ukrasa na ovim prostorima dosta dugo održavaju. Na žalost keramički inventar starijeg željeznog doba japodskog prostora još uvijek nije u potpunosti razrađen, pa se i u ovom slučaju moramo dobrim dijelom oslanjati na analogije s lokaliteta susjednih područja.

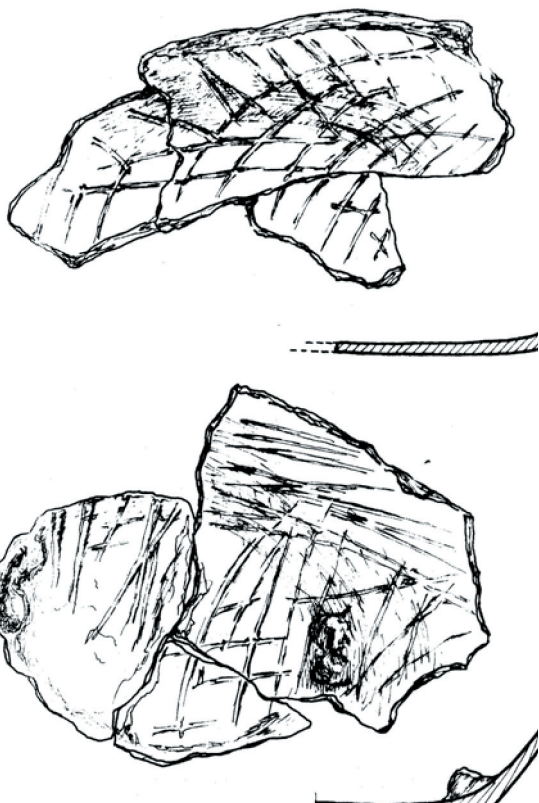
O načinu života ljudi u špilji bez dodatnih stratigrafskih podataka i provedenih analiza malo toga može se sa sigurnošću reći. Keramički materijal pripada uglavnom posudu za svakodnevnu upotrebu. Prevladavaju velike posude koje su vjerojatno služile za čuvanje hrane i to je jedini, indirektni pokazatelj postojanja

poljoprivrede. Budući da nisu sačuvane životinjske kosti, možemo samo pretpostavljati po analogiji s obližnjim istodobnim nalazištima (Bezdanjača, Cerovačka donja špilja, Jozgina pećina)¹² da su se i stanovnici Jankuše bavili stočarstvom u kojem prevladava uzgoj goveda, ovaca i koza¹³. Tomu možda u prilog govori i nalaz posude s istakom na unutrašnjoj strani. Posude većih dimenzija s istakama na unutrašnjoj strani pronađene su na lokalitetu Velika gradina u Varvari u slojevima razvijenog srednjeg brončanog doba i u istodobnom sojeničkom naselju na otočiću Dugišu kod Sinja (Čović, 1978, 64, 76, T XXXVII/3, 4; Marović, 2001, 242, T XVIII). Takvi su ostaci pronađeni i na liburnskom naselju u Ninu te na zadarskim otocima: Viru (lokalitet Križice), Dugom otoku (Božava, gradina Kruna), Sestrinju (gradina Gračanica i Gračina) i Ugljanu (gradina Kuran) (Batović, 1970, 38; 1973, 108, T LXX/2, LXXIV/3, LXXXVI/4, XCI/2, XCV/7). Posude s većim šiljatim istakama u unutrašnjosti posude, ispod oboda te one s manjim šiljatim bradavicama na dnu recipijenta pronađene su u ranobrončanodobnom sloju Poda kod Bugojna (Čović 1983 b, 175, 176). Te su posude po Maroviću (2001, 242 - 246, 259) služile za kuhanje mlijeka. Navodeći analogije iz apeninske brončanodobne kulture (Puglisi, 1959, 31 - 38, sl. 4 - 12, T 3/2, 4, 5 i T 4/3) Marović pretpostavlja da su istake služile za pridržavanje različitih perforiranih poklopaca čija je svrha bila da se mlijeko prilikom kuhanja ne izlije preko ruba. Takvi poklopci do sada nisu pronađeni na našem području. Pronalazak koštanog šila upućuje na postojanje domaće radinosti (obrada kože). Za postojanje drugih radinosti za sada nema sigurnih pokazatelja. Jedino bi veliki i masivni, plitki recipijenti sa žljebovima na unutrašnjoj strani upućivali na izradu metalnih predmeta. Oni se pronalaze već na nalazištima ranog brončanog doba zapadne Hercegovine (Čović, 1983c, 149). Posude debelog dna s rošćićima na unutrašnjoj strani, obično vrlo nagorene, nalažene su na lokalitetu Velika gradina u Varvari¹⁴. Taj tip posude su već V. Čurčić i Ć. Truhelka protumačili kao dio pribora za taljenje manjih količina bronce (Čović, 1978, 71, 76, T XLII/6; 1983a, 399; Čurčić, 1900, 115). Svrha užilježbljenih linija bila je da spriječi pucanje posude kada ona dođe u doticaj s visokim temperaturama taljenog metala¹⁵.

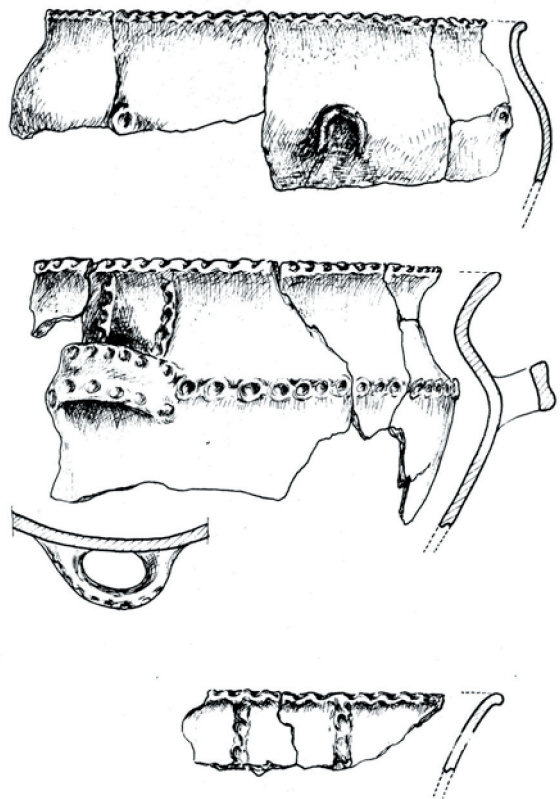
Na širem području Gospića postoje brojna svjedočanstva o životu ljudi tijekom cijele povijesti, ali i prapovijesti. Već od srednjeg brončanog doba na širem području Like nailazimo i na dokaze o postojanju

Slika 6 – tipovi posuda

Slika 7 – tipovi posuda

Slika 8 – posuda sa šiljatim izbočenjem u unutrašnjosti

Slika 9 – posuda s izbrazdanom unutrašnjom stranom

foto: Jasmina Osterman

31

brojnih špiljskih lokaliteta (naselja i nekropola)¹⁶. Njihov je broj još veći od kasnog brončanog doba¹⁷ kada se javljaju i brojna gradinska naselja i nekropole na otvorenom, a u nekima od njih život se nastavlja i u starijem željeznom dobu¹⁸. Zbog burnih promjena i migracija na širem području krajem brončanog doba u Lici, to jest miješanjem sjevernih, panonskih i autohtonih tradicija, dolazi do formiranja posebne kulturne skupine – Japoda (Benac, 1977, 12; Kolak, 2001, 28, 29; Olujić, 2007, 44-47, 49). Neću dublje ulaziti u problematiku može li se materijalna kultura brončanog doba (pogotovo kasnog) s ovih prostora pripisati jednom narodu Japoda¹⁹, ali slijedeći mišljenje B. Olujića (2007, 23), smatram da se nalazi iz Jankuše mogu pripisati jednoj zasebnoj etničkoj cjelini – Japodima, koja se u ovom razdoblju počinje kristalizirati.

Po navedenim podacima može se zaključiti

da su u špilji Jankuši ljudi boravili tijekom srednjeg i kasnog brončanog doba, a možda i u starijem željeznom dobu. Namjerno kažem samo boravili jer se bez preciznijih podataka malo toga može točnije reći o namjeni špilje. Ne znamo je li bila stalno ili privremeno stanište, ili su se možda ljudi u nju sklanjali u trenucima opasnosti. Općenito se o namjeni špiljskih lokaliteta vrlo malo zna. Sustavno provedenih istraživanja je malo, a i rezultati provedenih nisu uvijek objavljeni. Za kvalitetnu interpretaciju nalaza potrebne su i analize, ne samo tipologije pokretnih nalaza već i uzoraka koji bi se trebali prikupiti tijekom istraživanja, sirovina od kojih su nalazi izrađeni. Pri interpretaciji lokaliteta u obzir bi valjalo uzeti i širi kontekst u kojem se on nalazi, obližnje gradine, nekropole, pristup vodi, geografski smještaj, odnose s ostalim špiljskim lokalitetima. Valjalo bi napraviti i analizu same špilje (mikroklima, konfiguracija,

vlažnost, sedimentacija...) iz čega bi se također mogli izvući određeni zaključci o ulozi koju je imala u životu tadašnjih ljudi. Nažalost takva se istraživanja uglavnom ne provode što je jednim dijelom uzrokovano nedostatkom financijskih sredstava. Posljednjih se godina za špiljske lokalitete zainteresirao veći broj arheologa, a i speleolozi sve veću pažnju posvećuju tragovima ljudskog prisustva unutar špilja. Njihovim radom i međusobnom suradnjom otkriven je, ne samo na području Like, veliki broj novih špiljskih nalazišta koja bi u dogledno vrijeme valjalo bar sustavno popisati.

Za špilju Jankušu nažalost takvih podataka nema, pa se o njezinoj namjeni nešto određenije za sada ne može reći. Na temelju dostupnih podataka (velika količina pronađenog materijala, postojanje vatrišta i ognjišta) sigurno je jedino da su u njoj ljudi određeno vrijeme boravili.

POPIS LITERATURE:

Balen-Letunić, D., 1987.: Prehistorijski nalazi s gradine kiringrad, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu XX ser. 3, 1-30

Batović, Š., 1970.: Istraživanje liburnskog naselja u Ninu 1969. godine, Diadora 6, 33-48

Batović, Š., 1973.: Prapovijesni ostaci na Zadarskom otočju, Diadora 6, Zadar, 5-153

Batović, Š., 1987.: Liburnska grupa, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja V, 339-390, Sarajevo, Svjetlost.

Benac, A., 1959.: Slavonska i ilirska kultura na prehistorijskoj gradini kod Prijedora, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XIV, 13-51. Sarajevo

Benac, A., 1977.: Prediliri, Protoiliri, Prailiri-neki novi aspekti, Balcanica VIII, 1-16

- Čečuk, B., Drechsler-Bižić, R., 1984.: Pregled arheoloških istraživanja u spiljama na području SR Hrvatske, 9. jugoslavenski speleološki kongres, Karlovac, 17.-20.X.1984., Zbornik predavanja, 185-198, Zagreb
- Čović, B., 1962.: Gradinsko naselje na Kekića Glavici, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XVII, 41-61
- Čović, B., 1965.: Uvod u stratigrafiju i hronologiju praistorijskih gradina u Bosni“, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XX, 27-94
- Čović, B., 1966/67.: Praistorijska nekropola „Petkovo brdo“ u Radosavskoj, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XXI/XXII, 161-167
- Čović, B., 1976.: Od Butmira do Ilira, Sarajevo, Veselin Masleša
- Čović, B., 1978.: Velika gradina u Varvari – I dio (slojevi eneolita, ranog i srednjeg bronzanog doba), Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XXXII, 5-81
- Čović, B., 1980.: La prima e media età del bronzo sulle coste orientali dell' Adriatico e sul suo retroterra, Godišnjak CBI XVIII (16), 5-20
- Čović, B., 1983.: Eneolitski supstrat, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, 103-113, Sarajevo, Svjetlost.
- Čović, B., 1983a.: Kasno brončano doba. Prelazna zona, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, 390-412, Sarajevo, Svjetlost.
- Čović, B., 1983b.: Regionalne grupe ranog bronzanog doba: Prelazna zona, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, 170-183, Sarajevo, Svjetlost.
- Čović, B., 1983c.: Regionalne grupe ranog bronzanog doba: Zapadna Hercegovina, u A. Benac (ur.), Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, 138-158, Sarajevo, Svjetlost.
- Ćurčić, V., 1900.: Gradina na vrelu Rame, prozorskog kotara, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XII, 99-118
- Drechsler-Bižić, R., 1970.: Cerovačka donja spilja. Iskopavanje 1967. godine, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu ser. 3 IV, 93-110
- Drechsler-Bižić, R. 1972-1973: Nekropola praistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu ser. 3 VI/VII, 1-54
- Drechsler-Bižić, R., 1979-1980.: Nekropola brončanog doba u pećini Bezdanjači kod Vrhovina, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu ser. 3 XII/XIII, 27-78
- Drechsler-Bižić, R., 1983.: Srednje brončano doba u Lici i Bosni, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, 242-270, Sarajevo, Svjetlost.
- Drechsler-Bižić, R., 1984.: Brončano doba u pećinama Like, 9. jugoslavenski speleološki kongres, Karlovac, 17.-20.X.1984., Zbornik predavanja, 623-646, Zagreb
- Drechsler-Bižić, R., 1987.: Istraživanje Jozgine pećine u Trnovcu Ličkom (problematika veza Like s istočnom i zapadnom obalom Jadrana), Arheološki radovi i rasprave HAZU (JAZU) 10, 1987, 53-71
- Drechsler-Bižić, R., 1987a.: Japodska grupa, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja V, 391-441, Sarajevo, Svjetlost.
- Forenbaher, S., Vranjican, P., 1985.: Vaganačka pećina, Opuscula archaeologica 10, 1-21
- Govedarica, B., 1982.: Prilozi kulturnoj stratigrafiji praistorijskih gradinskih naselja u jugozapadnoj Bosni, Godišnjak CBI XX/18, 111-188
- Govedarica, B., 1989.: Rano bronzano doba na području istočnog Jadrana, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
- Hänsel, B., 1968.: Beiträge zur Chronologie der Mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken, Bonn
- Kolak, T., 2001.: Arheološka slika Gospića i okolice, Lička revija 1, 28-32
- Korošec, J., 1946.: Pećina Hrustovača, novi lokalitet slavonske kulture, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. I, 7-38
- Koszegi, F., 1959.: Funde in Érd aus der frühen Hallstattzeit, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 9, 289-298

- Malez, M., 1979-1980.: Pećina Bezdanjača kod Vrhovina i njezina kvartarna fauna, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu ser. 3 XII/XIII, 1-26
- Marić, Z., 1960-1961.: Vis kod Dervente, naselje kasnog bronzanog doba, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XV/XVI, 151-171
- Marović, I., 2001.: Sojениčko naselje na Dugišu kod Otoka (Sinj), Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 94, 217-295
- Olujčić, B., 2007.: Povijest Japoda. Pristup, Zagreb, Srednja Europa.
- Petres, F. É., 1960.: Früheisenzeitliches Gräberfeld in Vâl, Alba regia 1, 17-42
- Pittioni, R., 1954.: Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien, Franz Deuticke.
- Puglisi, S. M., 1959.: La civiltà appenninica, origine delle comunità pastorali in Italia, serija Origines, Firenca.
- Radimský, W., 1886.: Die Gradina Čungar bei Cazin, Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Herzegovina IV, 73-93
- Raguž, K., Cvitanović, H., 2004.: Japodska nekropola u špilji u kanjonu Jadove, Subterranea croatica 2/II, 33-37
- Raunig, B., 1983.: Neki manji i neobjavljeni nalazi bronzanog doba zapadne Bosne, u B. Govedarica (ur.), Arheološka problematika zapadne Bosne, Zbornik knj. 1, 71-78, Sarajevo, Arheološko društvo Bosne i Hercegovine.
- Raunig, B., 2001.: Prahistorijski nalazi na srednjevjekovnom gradu Czinu“, Glasnik Zemaljskog muzeja n. s. XLVIII/XLIX, 113-163
- Rihovský, J., 1958.: Žárový hrob z Velatice I a jeho postavení ve vývoji velatické kultury, Památky Archeologické XLIX, 67-117
- Vinski-Gasparini, K., 1987.: Grupa Martijanec-Kaptol, U: Benac, A., ur., Praistorija jugoslavenskih zemalja V, 182-231, Sarajevo, Svjetlost.

POZIVNE BILJEŠKE

¹ U pregledu su sudjelovali dr. sc. Boris Olujčić, inzv. prof., dipl. arheol. Jasmina Osterman s Odsjeka za povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, mr. Sc. Tatjana Kolak iz Muzeja Like u Gospiću i speleolozi Marina Trpković i Neven Šuica iz Speleološkog društva „Ozren Lukić“ s Rudarsko-goeloško-naftnog fakulteta u Zagrebu.

² Rekonstrukciju jedne takve peke, nađene na Kekića glavici, napravio je B. Čović (1962, 51, sl. 7). Takvi se keramički oblici nalaze na bosanskim nalazištima (nekropola Petkovo brdo u Radosavskoj kod Banja Luke datirana u 8. stoljeće pr. Kr.; Čović 1966/67, 163, T II/5) i u starijem željeznom dobu, a pogotovo su česti na susjednom liburnijskom području (Batović, 1987, 372, sl.19/16, T XXXV/14)

³Sličnosti se zamjećuju u obliku koničnih i bikoničnih šalica, tanjura, posuda s visokim cilindričnim vratom, ručki (trakaste, sa zadebljanim, profiliranim rubovima, polumjesečaste, jezičaste, s dva otvora), ukrasima (otisak prsta na obodu, ručki i na plastičnim trakama, kaneliranje, fasetiranje, urezivanje, bradavice), brojnih posuda kojima je vrat od trbuha odvojen dubokom linijom, obradi gline (primjesa čestica kalcita, premazivanje posuda tankim slojem razmućene gline prije pečenja i naknadno glačanje te prevlake). Vidi Drechsler-Bižić, 1970; 1979-1980; 1984; 1987.

⁴ Trbušasti lonci cilindričnog vrata s izvijenim obodom (Forenbaher, 1985, T 10/2, 11/6, 7), tanjuri s izvijenim, fasetiranim obodom (Forenbaher, Vranjican, 1985, T 11/ 3, 4)

⁵ Plastične trake s otiscima prstiju (Forenbaher, Vranjican, 1985, T 10/4, 11/6), fasetirani obodi (Forenbaher, Vranjican 1985, T 9/5-8, 11/3, 4), polumjesečaste ručke (Forenbaher, Vranjican, 1985, T 10/5), kaneliranje na truhu posuda (Forenbaher, Vranjican, 1985, T 9/3, 9)

⁶Plastične trake s otiskom prsta, polumjesečaste ručke, koso kanelirani trbusi posuda, fasetirani obodi, vodoravne ručke, plastična okomita rebra, urezivanje, peke. Vidi Čović, 1962; 1965; Govedarica, 1982; Raunig, 1983; 2001.

⁷ Gruba keramika s otiscima prstiju prisutna je već u ranom brončanom dobu na obližnjim lokalitetima cetinske kulture (Govedarica, 1989, 224) i po Čoviću (1965, 98) u Podu i Varvari. Neki autori njezinu pojavu dovode u vezu sa širenjem posljednjih migracijskih kretanja (valova) iz stepskih područja i iz donjeg Podunavlja prema zapadu i jugozapadu (Čović, 1978, 55; Marović, Čović, 1983, 221).

⁸ B. Čović (1978, 55; 1980, 8) smatra da su u formiranju kulture ranog brončanog doba na tlu jugozapadnog Balkana važnu ulogu odigrali prodori iz smjera kulture Bubanj-Hum III i Belotić-Bela Crkva i jedan od važnijih tragova tog prodora upravo je gruba keramika ukrašena nizovima udubljenja.

⁹ U Varvari su prisutni u fazi B koja se pripisuje srednjem brončanom dobu (Čović, 1978, 70, T XL/2).

¹⁰ npr. na liburnskom području (IIa faza liburnske kulture po Š. Batoviću, 8. stoljeće pr. Kr.; Batović 1987, T XXXV/7), u grupi Martijanec-Kaptol (druga polovica 7. stoljeća pr. Kr.; Vinski-Gasparini, 1987, 207, sl. 13/13, 14, XXIII/10)

¹¹U Varvari se javljaju već u kanoeneolitičkom sloju (Čović, 1978, 19, T V). U starijem željeznom dobu tanjuri slični onima iz Jankuše nalaze se na liburnskim lokalitetima datiranim u 8. stoljeće pr. Kr., IIa faza liburnske kulture (Batović, 1987, 361, sl. 19/1)

¹² U Bezdanjači je pronađen velik broj kostiju domaćih (koza, ovca i govedo) i divljih životinja (divlji zec, divlja svinja, jelen, srna, vuk, lisica, smeđi medvjed) (Drechsler-Bižić, 1979-1980, 43; Malez, 1979-1980, 16, 17)

¹³ Japodski prostor ima vrlo povoljne uvjete za uzgoj stoke i na tom području inače nalazimo brojne tragove transhumantnog stočarenja tijekom prapovijesnog i antičkog razdoblja (Olujčić, 2007, 154, 155)

¹⁴ Čitavo dno ove posude bilo je pokriveno nataloženim garom.

¹⁵ Usmeno priopćenje prof. Aleksandra Durmana.

¹⁶ Golubinjača , Jozgina pećina, špilja Bezdanjača, Pećina u Ličkom Lešću, Cerovačka donja špilja, Šarića pećina u Lovincu, Petrićeva pećina u Studencima (Drechsler-Bižić, 1984, 624, 625)

¹⁷ Špilja u kanjonu Jadove (vidi u ovom broju i Raguž, Cvitanović, 2004, 33-37), Cerovačka donja špilja, Pećina u Ličkom Lešću, špilja Bezdanjača, Baračeva špilja u Novoj Kršlji, ostava u Gajinoj pećini kod Drežnika (Drechsler-Bižić, 1984, 629)

¹⁸ Cerovačka donja špilja, Pećina u Ličkom Lešću, Vranjkova pećina kod Drežnika i Mračna špilja na Plitvičkim jezerima (Drechsler-Bižić, 1987a, 422, 423)

¹⁹ O problematici pripisivanja određenih materijalnih ostataka pojedinim etničkim zajednicama ili narodima, u prvom redu Japodima i o počecima njihove etnogeneze, vidi nedavnu studiju B. Olujića (2007, 11-24, 43-49)

SUMMARY

JANKUŠA CAVE – ANOTHER PREHISTORIC SITE IN LIKA

Jankuša cave is located in the vicinity of Lički Novi, on the southern side of Velika Jankuša quarry (altitude 580m). Professional literature traces the site back to the Bronze Age. Museum of Lika staff led by Branke Proroković-Lazarević conducted a systematic exploration of the cave in November and December 1988. A significant number of ceramic pottery parts, animal bones, three bronze conical buttons, a part of a bone needle and one bigger biconical amber granule were found. Several hearths and fireplaces were found as well. All the archaeological material and documentation are stored in Museum of Lika in Gospić. Diverse pottery design, ornamentation and types of handles allow for a typological analysis of the material and establishing a chronological frame of the site, thus making Jankuša cave a valuable contribution to our knowledge of Lika's bronze age cave sites.